

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

SUDBINA CARSTAVA

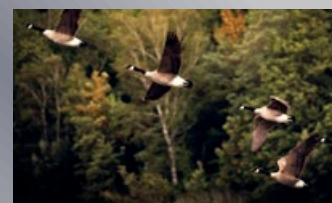
DIOKLECIJAN

**Proljetne
svetkovine u Rimu**

**MARIJA JURIĆ
ZAGORKA**

**MUDROST
GUSAKA**

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

03 | 2023. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 SUDBINA CARSTAVA

Gilad Sommer

6 DIOKLECIJAN vojskovođa, državnik i graditelj

Joško Dvornik

10 PROLJETNE SVETKOVINE U RIMU

Blaženka Grgić

13 Viktor Frankl U POTRAZI ZA SMISLOM – II. dio

Marijana Starčević Vukajlović

16 MARIJA JURIĆ ZAGORKA

Lovorka Cvitić

18 MUDROST GUSAKA

Ištvan Orban

19 POZIV PROLJEĆA

Ratko Zvrko

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Ana Jončić,
Jerko Grgić, Nataša Žaja, Branislav Vukajlović, Damir Krivdić

Lektura: Branka Žaja

Tehničko uredništvo:
Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

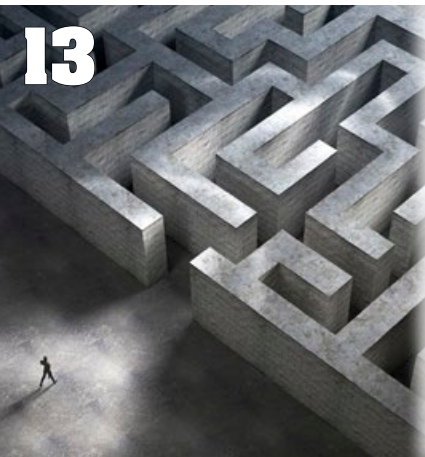
NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

Sve u prirodi prolazi kroz promjene koje se odvijaju u određenim ciklusima. Čitava ljudska povijest prolazi ponavljajuće razvojne etape koje imaju neke osnovne zajedničke karakteristike. Pojavljuju se novi načini života koji se postupno razvijaju do punine svoje zrelosti, a nakon toga slijedi period stagnacije i održavanja sjećanja na sjajna vremena, zatim povlačenja i uljuljkivanja u postojeće obrasce te u konačnici razdoblje zastoja u dekadenciji koja je poput još jednog srednjeg vijeka... do nekog novog impulsa. Tako se na povijesnoj pozornici izmjenjuju razni narodi i carstva, kulturni i civilizacijski oblici, svaki s jedinstvenom ulogom i vlastitim doprinosom cjelini.

Filozofija povijesti nas uči da čitavo čovječanstvo može zakoračiti naprijed jedino zdravim povezivanjem starog i novog, a nepristrano sagledavanje zbivanja prošlosti i korištenje njihovih iskustava može nam pomoći u razumijevanju i stvaranju bolje budućnosti. 🏛️

Uredništvo

SUDBINA CARSTAVA

Gilad Sommer

Godine 1976., u dobi od sedamdeset i devet godina, nakon čitavog života služenja u britanskoj vojsci gdje je obavljao visoke dužnosti i družio se s predsjednicima i kraljevima, general-pukovnik John Bagot Glubb, zvani Glubb Pasha, napisao je kratak, ali pronicljiv esej o životnom ciklusu supersila pod nazivom *Sudbina carstava*.

U ovoj maloj knjizi, Glubb se poziva na ideju začetu još u rimskoj i srednjoameričkim kulturama. Ti su drevni narodi primijetili da je sve u prirodi ciklično, a budući da je ljudska povijest dio prirode, i ona mora biti ciklična, odnosno mora prolaziti kroz stalne i ponavljajuće faze. Na primjer, svaka godina prolazi kroz ciklus godišnjih doba – proljeće, ljeto, jesen i zima; svaki ljudski životni ciklus – koji nije prekinut zbog nesretnih okolnosti ili bolesti – prolazi kroz faze rođenja, djetinjstva, mladosti, odrasle dobi, starosti, smrti (i ponovnog rođenja?). Na isti način, ljudska povijest također prolazi kroz faze koje se ponavljaju, a Glubb se u svojoj knjizi posebno osvrće na životni ciklus carstava, ili onoga što bismo danas nazvali – supersila.

Prema Glubbu, svaka supersila koja dolazi na pozornicu povijesti ima jedinstven i ogroman utjecaj na svijet, pomažući tako evoluciji čovječanstva, i nakon prosječnog životnog vijeka od dvjesto pedeset godina nestaje sa svjetske pozornice, stvarajući mjesto drugom carstvu. Poput živog bića, carstvo prolazi kroz različite faze ili "doba" razvoja: doba pionira, doba osvajanja, doba trgovine, doba bogatstva, doba intelekta i, konačno, doba dekadencije. To se može usporediti s izlaskom i zalaskom Sunca – gdje Sunce

doseže svoj najviši vrhunac između doba trgovine i doba bogatstva. Zanimljivo je primijetiti da su digitalne igre, kao što je igra *Civilizacija* Sida Meiera gdje igrači razvijaju svoju kulturu kroz vrijeme, intuitivno razvijene na vrlo sličan način.

Pogledajmo svako od ovih doba detaljnije:

Doba pionira – u ovom dobu relativno nepoznati ljudi izlaze na pozornicu povijesti, s velikom inicijativom, optimizmom i energijom. Obično se bore protiv starijih carstava i nacija oko sebe i preuzimaju njihove gradove i mreže. Postoji snažno samopouzdanje, koje se očituje kroz jake, pronicljive i energične vođe. Bilo da se radi o Mongolima, Arapima ili Amerikancima, teško je racionalno objasniti pojavu novog carstva te pretvorbu naroda iz neke zabiti u svjetski fenomen.

Nova nacija ne odlikuje se samo pobjedom u bitci, već i nemirnom poduzetnošću na svakom polju. Muškarci se probijaju kroz džungle, penju se na planine ili hrabro plove Atlantikom i Tihim oceanom. (...) Siromašni, izdržljivi, često polugladni i loše odjeveni, posjeduju hrabrost, energiju i inicijativu, te sladavaju svaku prepreku i čini se da uvijek kontroliraju situaciju.

Doba osvajanja – prethodno siromašna i nepoznata nacija koja je stupila na pozornicu povijesti sada postaje nacija osvajača. Pokazuju neizmjernu hrabrost i organiziranost, obučavaju se u ratnom umijeću učeći od ljudi koje osvajaju. Njihova svježina omogućuje im da ne budu vezani za stare načine rada, dopuštajući originalnost i prilagodljivost.

Doba trgovine – goleme površine zemlje omogućuju lakšu trgovinu jer nema potrebe za prelaskom

mnogih granica. Zamislite, na primjer, premještanje naranči iz južne američke savezne države Floride u Chicago na sjeveru, udaljen 1900 km. Kad bi svaka američka država imala vlastite državne granice, vozač kamiona morao bi se podvrgavati propisima, porezima i dozvolama svake države, umjesto jednoj saveznoj vlasti kao što je to danas. Bilo bi to mnogo teže i skuplje. Iz tog razloga, carstvo omogućuje lakšu trgovinu. U jednom trenutku povijesti, na primjer, rimski je dužnosnik mogao putovati šest mjeseci, a da uopće nije napustio Rimsko Carstvo.

Trgovina, po svojoj prirodi, također promiče širenje znanja, umjetnosti i izobilja, te razvoj tehnologije. U ovo doba carstva, trgovačka inicijativa slavi se rame uz rame s hrabrošću, patriotizmom i predanošću dužnosti. Obrazovanje formira snažne ljude, koji imaju za cilj služiti svojoj naciji najbolje što mogu.

Doba bogatstva – Tranzicija se dogodila, preokret je napravljen. Kako se trgovina povećava, pojavljuje se nova generacija trgovaca koja ne pridaje nikakvu važnost starim vrijednostima časti i slave, već polaže vrijednost samo na novčane dobitke.

Čini se da nema sumnje da je novac faktor koji uzrokuje pad ovog snažnog, hrabrog i samouvjerenog naroda. (...) Prvi smjer u kojem bogatstvo šteti naciji je moralni.

Ljudi traže novac za sebe, a ne za svoju zemlju ili zajednicu, a cilj mladih više nije slava, čast ili služba, već novac. Kao rezultat toga, u carstvu raste obrambeni stav, koji se počinje okretati vanjskim ili unajmljenim plaćenicima za obranu svojih granica. Više se ne nastoje proširiti, već zadržati *status quo*. Herojstvo postaje stvar prošlosti, pa se čak u određenoj mjeri smatra i nemoralnim.

Doba intelekta – imućni mladi ljudi sada ciljaju na stjecanje znanja i akademskih dostignuća koji vode

do novih otkrića i tehnološkog napretka. U nekoj vrsti nostalgичnog sanjarenja, intelektualci se počinju osvrnati, dokumentirati i zapisivati povijest carstva. Opasan nusproizvod dobi intelekta je uvjerenje da intelekt sam po sebi može riješiti probleme svijeta. *Svaka mala aktivnost zahtijeva za svoj opstanak određenu mjeru samopožrtvovnosti i služenja od strane svojih članova. (...) Dojam da se situacija može spasiti mentalnim umovanjem, bez nesebičnosti ili ljudske samoposvećenosti, može dovesti samo do kolapsa.*

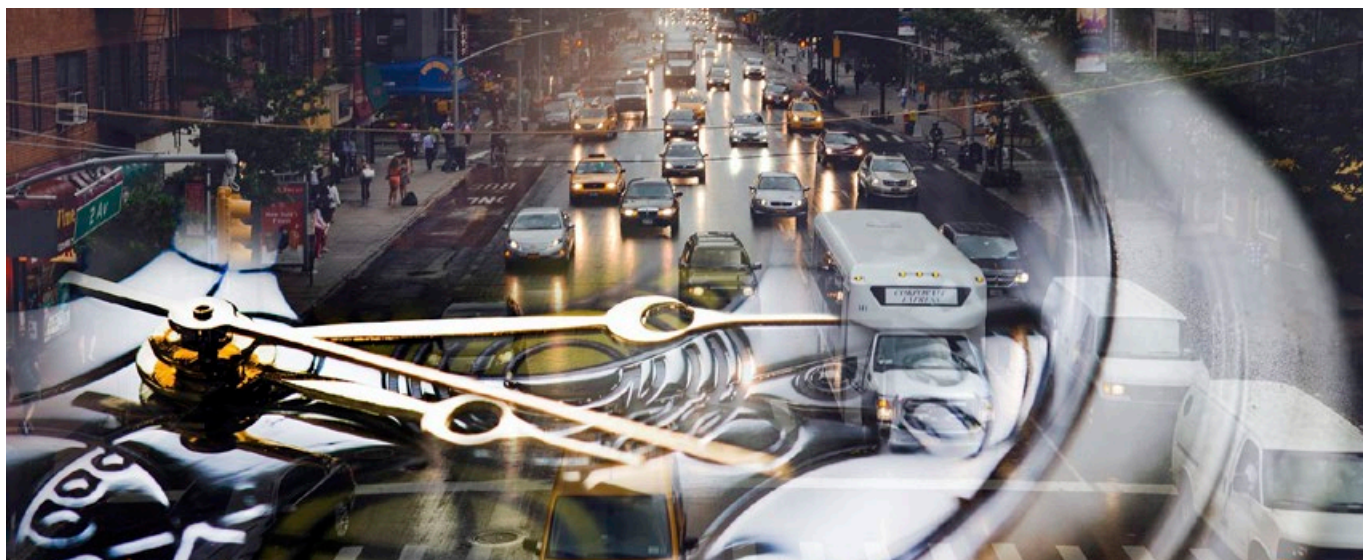
Doba dekadencije – carstvo stari... Javljaju se građanski nesporazumi. Brod tone, a umjesto suradnje na njegovom popravku ili izgradnji novog broda, političke frakcije međusobno se bore oko ostataka. Imigranti preplavljaju gradove. Ponovno se pojavljuju sjećanja na stara rivalstva. Kao odgovor na potonuće carstva, bespomoćni građani reagiraju agresivnošću ili mentalitetom "poslije mene – potop", nastaje atmosfera pesimizma i lakomislenosti. Ljudi žive za sebe i za trenutak, ubrzavajući tako raspad carstva.

Negdje se možda rađa novo carstvo...

Nijedan model ne može opisati stvarnost na apsolutan način, a ovaj je model, kao i svaki drugi, aproksimacija istine, no može nam dati uvid u određene stvarnosti. Čitajući povijest i osvrćući se oko sebe, prolaze li zemlje i narodi kroz faze života, baš kao i mi ljudi? I ako je tako, u kojoj je fazi naša civilizacija danas? I još važnije, što možemo učiniti po tom pitanju u trenutnom vremenu? Možemo li spasiti carstvo od pada ili ublažiti njegov pad... ili možda posijati sjeme za novo i bolje? Što god činili, važno je ne pasti u pesimizam i očaj. Bolje je napraviti mali pozitivan utjecaj nego iz udobnosti naslonjača gledati kako život prolazi.

Sudbina se, možda, ne može promijeniti, ali kako ćemo reagirati na sudbinu, u našim je rukama. ☞

Sengleskog prevela: Helena Marković

DIOKLECIJAN

vojskovođa, državnik i graditelj

Joško Dvornik

Gaius Aurelius Valerius Diocletianus, kako se sam prozvaov ovaj rimski vojnik nakon stupanja na carsko prijestolje, bio je uz Cezara i Oktavijana najznačajniji rimski državnik kasnog Rimskog Carstva, čovjek koji je u 2. stoljeću poslije Krista svojim dalekosežnim reformama spasio Carstvo od propasti i omogućio mu daljnji opstanak.

Iako zauzima značajno mjesto u povijesti, o njemu se malo zna jer je Crkva, zbog progona kršćana koje je provodio, nastojala izbrisati svaki trag o njemu.

Zanimljivo je da se u razdoblju kada Rimsko Carstvo ugrožavaju barbari i kada prijeti opasnost od gašenja veličanstvenog rimskog duha, na njegovom prijestolju nalaze carevi-vojnici ilirskog podrijetla: Decije, Klaudije II., Aurelijan, Probus, Dioklecijan i Konstantin I.

Malo je podataka o rođenju i podrijetlu Dioklecijana. Rođen je najvjerojatnije u okolici Salone oko 245. godine. Potječe iz ilirskog plemena Delmata, a do stupanja na prijestolje bio je poznat samo po imenu Diokles. Iako pisac Eutropije oko 360. godine navodi da je Dioklecijan bio sin nekog skromnog pisara, njegov je rod ipak dao niz značajnih ljudi. Tako *Liber Pontificalis*, crkvene knjige s kraja 5. i početka 6. stoljeća, navode da je rimski papa Kajo, koji je kasnije proglašen svetim, bio iz Dioklecijanova roda.

Kronike navode da je mladi Diokles stupio u vojsku u vrijeme vladavine cara Galijena. Vjerojatno je od samog početka služio daleko od domovine jer su poslije ustanka Delmata pod vodstvom Batona ilirski novaci služili vojsku u provincijama koje nisu graničile s Ilirikom. Povjesničar Vopiscus u 6. stoljeću spominje priču o proroštvu koje je Dioklesu izrekla Drijada, žena jednog keltskog svećenika, za vrijeme njegovog službovanja

na području današnje Belgije. Diokles je kao časnik, zajedno s prijateljem Maksimijanom, bio smješten u kući tog svećenika pa mu je jednom zgodom Drijada prorekla da će postati car, ali tek kad ubije vepra.

Dioklesova vojnička karijera nije tekla glatko, ali je ipak stalno napredovao. Postaje vojni tribun i s carem Aurelijanom ratuje na Istoku. Zatim postaje general (*Magister Militum*). Osim vojnog zanata, Diokles od Aurelijana uči i državničke poslove. U doba cara Kara Senat imenuje Dioklesa konzulom, odnosno zapovjednikom jedne od rimskih legija. S carem Karom ratuje protiv Sarmata i Kvada te protiv Perzijanaca na Istoku. Boravak na Istoku i osvojeni perzijski gradovi Ktezifon i Hatra duboko su dojmili Dioklesa i bitno utjecali na njegovu kasniju graditeljsku djelatnost.

Nakon smrti cara Kara Carstvom su vladala dvojica njegovih sinova: Numerijan na Istoku i Karin na Zapadu. Pri povratku iz rata s Perzijancima Numerijana ubija njegov tast Arije Flavije

Aper, zapovjednik pretorijanaca. Ubojica je otkriven i uhićen, a vijeće generala legija Istoka proglašava Dioklesa carom.

Tako su o sudbini Carstva još jednom odlučile legije. Izabran je, kako ističu mnogi pisci, "muž neopohodan rimskoj državi" (*Vir Rei Publicae Necessarius*). Zbilo se to 284. godine na vojnom vježbalištu u blizini Nikomedije. Diokles se obraća postrojenim legijama Istoka riječima:

"Zdravo ratnici, za sreću našeg Carstva koje je besmrtno i nepobjedivo, koliko nas ratno sjećanje služi, borit ćemo se mačem i kopljem sve dok ne nastane vječni mir kada će vrata hrama boga Marsa i Janusa biti zatvorena i kada će mačevi hrđati, a plugovi se sjati. Dok to ne postignemo, Jupitero, Marsu Belong i Mitrase, učinite da naša koplja i mačevi nikad ne promaše cilj. Živjela vojnička sloga, živjelo Carstvo!"

Nakon što su mu doveli Flavija Apera, Dioklecijan je uzviknuo: "Ratnici! Ovaj čovjek je ubojica Numerijana!", izvukao bodež i ubio Apera uz riječi: "Napokon sam ubio sudbonosnog veptra." (*aper*, lat. vepar)

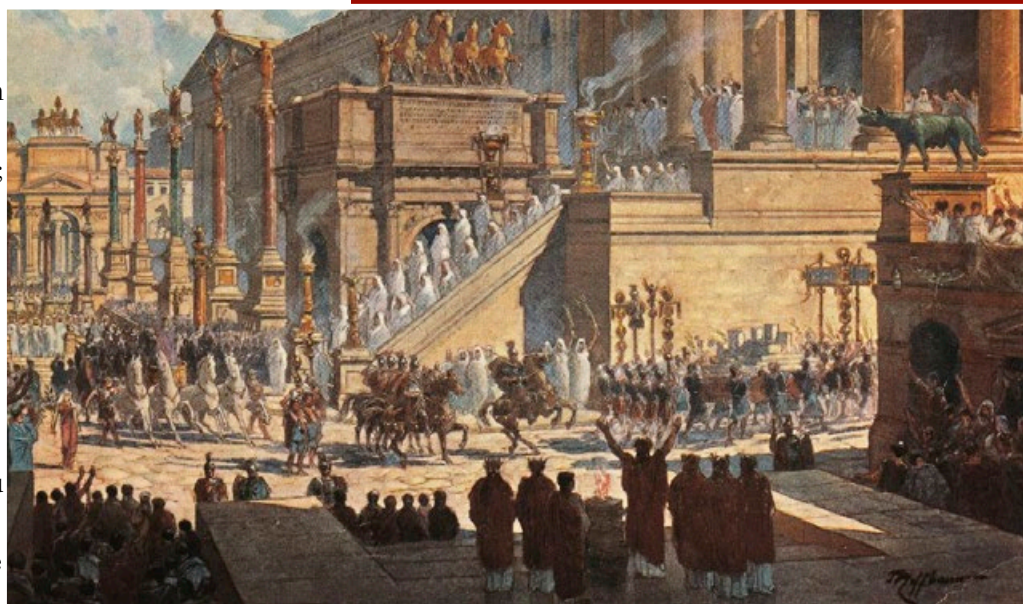
Karin, vladar Zapada, smatra Dioklecijana uzurpatorom pa okuplja svježe i brojčano nadmoćnije zapadne legije. Dioklecijan je u teškom položaju. Iako iskusna i ovjenčana slavom niza pobjeda, njegova je vojska iscrpljena ratovima i prorijeđena kugom. Ipak, on ne dvoji ni časa, popunjava redove veteranima, preuzima inicijativu i forsiranim maršem preko Balkana kreće na Zapad. Vojske staju jedna nasuprot drugoj u Meziji, današnjoj Srbiji. Iskusni Dioklecijan zauzima povoljan položaj, a pridružuju mu se i dvije ilirske legije smještene u Meziji, koje, prekaljene i pouzdane, čine okosnicu njegove vojske. Trube i bubnjevi pokreću u bitku desetke tisuća ratnika. Dioklecijanovi *katafrakti* (teško oklopljena konjica) napadaju prvi. Ali tek što je bitka započela, Karina ubija jedan njegov časnik, navodno iz osвете što mu je zaveo ženu; bitka time završava, a njegovi zapovjednici priznaju Dioklecijana za cara.

U kolovozu 285. godine Dioklecijan stiže u Rim. Stupa pred Senat, obnavlja carski dvor i njegove institucije, te kuriju Senata koju je spalio Karin. Kroničar J. Malale iz 6. stoljeća opisuju Dioklecijana kao veliko-

dušnu osobu visokog stasa, sijede kose i brade, modrih očiju i bakrene boje lica.

Dioklecijan ne gubi vrijeme u Rimu, jer barbari nadiru sa svih strana, a Perzijanci ozbiljno ugrožavaju istočne granice Carstva. Njegova je vladavina ispunjena gotovo neprekidnim ratovanjem. Ne gubi ni jednu bitku. Razbija Germane u Reciji i Panoniji, guši veliki ustanak Bagauda u Galiji, kreće na Istok i nakon nekoliko pobjeda potiskuje Perzijance i protjeruje Saracene iz Sirije. Uz Dioklecijana ratuje i mladi Konstantin, zapovjednik III. dalmatinske konjičke kohorte, koji će kasnije postati car.

U Galiji ostavlja Maksimijana, svog vjernog ratnog druga, a nakon provale Germana poručuje mu: "Što god se dogodilo, zapamti: Rajna mora uvijek biti rimska." Maksimijan izvršava zapovijed – Germani su ponovno potučeni i protjerani iz Galije.

Prema rimskim kroničarima najdivljiji barbarski narod, Sarmati, prodiru u Panoniju. Dioklecijan stiže u Panoniju, okuplja vojsku, postiže nove pobjede i potiskuje Sarmate preko Dunava. Vojska je obodrena novim carem, učvršćuje se vojna disciplina, a stare rimske vrline ponovo pokreću legije.

Godina 286. teška je za Rim, Perzijanci napadaju obnovljenim snagama. Dioklecijan hita na Istok, osobno vodi vojsku i još jednom potiskuje Perzijance. Vraća se na Zapad i u Trijeru (Galija) se sastaje s Maksimijanom. Tek što je osigurao malo mira na sjeveru i zapadu, istočne i afričke provincije ugrožene su pobunom iznutra i napadima Saracena i Perzijanaca. Dioklecijan se vraća na Istok, a usput na srednjem Dunavu napada i protjeruje Kvade, Sarmate i Jutunge.

Iako vrstan ratnik, Dioklecijan nije osvajač nego branitelj Carstva. No prije svega, on je državnik. Traži predah da bi reorganizirao upravu i vojsku. Najprije uvodi diarhiju: on je August (najstariji vladar) i neposredno vlada Istokom, a Maksimijan kao Cezar (mladi suvladar) vlada Italijom, Galijom, Britanijom, Hispanijom i zapadnom Afrikom. Sve dok se nije odrekao prijestolja 305. godine, Dioklecijan je stalno ratovao na Istoku i na Dunavu, dok je Zapad prepustio Maksimijanu.

Godina 296. bila je još jedna odlučujuća godina za Carstvo. Pobuna zahvaća cijelu rimsku Afriku, uključujući i Egipat, a ponovno napadaju i Perzijanci. Dioklecijan guši jednu pobunu za drugom. Pobjeđenim Perzijancima nameće za Rim izuzetno povoljan mir po kojem je pet provincija Mezopotamije pripalo Carstvu. Dvadeseta je obljetnica njegova vladanja, vraća se u Rim koji mu priređuje veličanstveni doček. S njim u kočiji je i Maksimijan. Kratko se zadržavaju u Rimu i vraćaju u svoje prijestolnice, Nikomediju (u blizini današnjeg Izmita) i Mediolanum (Milano), strateški odabrane zbog obrane granica Carstva.

Dioklecijan, vojnik, asket i državnik, ne voli Rim zbog njegova luksuza i dokolice u kojem rimski duh umire; ne voli ni Senat kao tipičan primjer rimske dekadencije. Rimski duh sada živi u dvojici ilirskih vladara, njihovim legijama i u njihovim prijestolnicama. Dioklecijan preuzima perzijski dvorski ceremonijal koji uzdiže Cara, ali ne zbog osobne taštine, jer skromnost dokazuje cijelim svojim životom, nego zato da ojača Carstvo.

Reformira upravu svjestan da je veličina Carstva veliki problem i izvor nestabilnosti. Uvodi tetrahiju (četverovlade). Osnova uprave je i dalje podjela na Istok i Zapad. Sada i Maksimijan nosi titulu August, a svaki August ima po jednog suvladara s titulom Cezara, koji je njegov nasljednik. Zakoni Carstva donose se jedinstveno uz supotpis četvorice vladara. Tako je Carstvo podijeljeno na četiri dijela, ali je osigurano i jedinstvo i nesmetan izbor novih Augusta kada postojeći navršu šezdeset

godina. Vojno je zapovjedništvo u rukama četvorice iskusnih ratnika koji se međusobno dobro poznaju, pa je opasnost od pobune u vojsci smanjena.

Organiziranje državne uprave doseglo je kod Dioklecijana najviši domet. Pojedinaac je u potpunosti podređen interesima države. Napoleon, koji je inače izuzetno cijenio Dioklecijana, nazvao ga je najvećim žandarom u povijesti. Država koju je stvorio Dioklecijan nije bila demokratska, čak ni po antičkim standardima, ali alternativa je bila kaos i slom Carstva. Uprava carstva je velika i spora, ali zato sigurnija i pravičnija. Novčana reforma vraća povjerenje u državni novac i suzbija inflaciju. Porezi su narasli, ali sada ih plaćaju svi, čak i stanovnici Rima. Državni prihodi veći su od izdataka, vojska i činovništvo redovito primaju plaću, država je stabilna, a granice mirne.

Progona kršćana koje je provodio nisu bili posljedica njegovog vjerskog fanatizma. Upravo suprotno, nije se protivio bilo kojoj vjeri ukoliko su se poštivali rimski zakoni. Njegova žena Prisca i kćer Valerija bile su kršćanke baš kao i mnogi visoki službenici njegovog dvora. Kršćanska crkva u Nikomediji jedan je od najvećih i najljepše smještenih hramova u gradu. Dioklecijanov

mladi suvladar Cezar Galerije dugo je pokušavao uvjeriti Dioklecijana u podrivačku djelatnost kršćana, ali Dioklecijan se odlučio djelovati tek kad je neposlušnost kršćana prema autoritetu države i cara postala sveopća. Prvi edikt o progonu kršćana izdaje 303. godine u Nikomediji.

Dioklecijan abdicira 305. godine u skladu sa zakonima tetrahije i prisiljava Maksimijana da učini isto. Predaje vlast Galeriju, sjeda u kočiju i odlazi prema rodnoj Saloni u svoju novoizgrađenu palaču.

"Silna ga je želja obuzimala za građenjem." Ova Laktancijeva rečenica najbolje opisuje tu stranu njegova karaktera. Događuje Nikomediju i pretvara je u prijestolnicu Istoka, Rimljanima poklanja najveće terme u Carstvu, obnavlja Kartagu i Palmiru i gradi niz vojnih, sakralnih i drugih objekata. Gradio je uvijek s ciljem veličanja Carstva. Građevine odražavaju njegov odnos prema državi, one su monumentalne, lišene osobnosti.

Za nas je svakako najznačajnija njegova palača iz koje je tijekom stoljeća izrastao grad Split. Ima oblik vojničkog tabora, opasana zidinama i branjena sa šesnaest

kula. U središnjem dijelu palače nalazi se Peristil, trg opasan stupovima međusobno povezanim kamenim lukovima. Istočno od Peristila carski je mauzolej izgrađen u obliku oktogona (zgrada osmerokutnog tlocrta) koji je bio najveća zgrada u palači, a kasnije je pretvoren u katedralu. Zapadno od Peristila bila su tri hrama, Kibelin, Venerin, a nešto dalje Jupiterov ili Eskulapov koji je sačuvan u izvornom obliku. Na južno pročelje Peristila naslanja se Vestibul – okrugla građevina kroz koju se ulazi u careve privatne odaje. Sjeverni dio palače služio je za smještaj vojske i posluge.

Povjesničar Taofan bilježi da je Dioklecijan i kao građanin bio aktivan u javnom životu. Do kraja života ostao je najveći autoritet Carstva. Jedan zakon iz 315. godine naziva ga prvim Augustom (*Senior Augustus*). Do kraja vjeran zakonima tetrahije, odbija poziv Maksimijana da zbog nereda u Carstvu ponovno preuzme vlast.

U obiteljskom životu nije imao sreće. U borbi za vlast, Licinije, jedan od njegovih nasljednika, ubija mu ženu i kćer. Umro je u svojoj palači u Splitu najvjerojatnije 316. godine. ☞

PROLJETNE

SVETKOVINE U RIMU

Marsova svetkovina (1. ožujka)

(*Feriae Marti, Natalis Martis*)

U predjulijanskom rimskom kalendaru godina je počinjala s proljetnim ekvinocijem, a ožujak (*Martius*) je bio prvi mjesec u godini, vrijeme kada nakon zime priroda ponovno oživljava. Mjesec je dobio ime po bogu Marsu koji je, kao otac Romula i Rema, bio usko povezan s legendama o nastanku Rima. Atribute boga rata dobio je pod grčkim utjecajem, i tako postao istovjetan s Aresom. U prvo vrijeme on je bio zaštitnik obitelji i polja. Katon mu posvećuje sljedeću molitvu (sažetak iz djela *De Agri Cultura*):

Oče Marse,
molim Te i pozivam da budeš
milostiv i velikodušan prema meni,
prema mojoj kući i mojoj obitelji,
stoga Ti prinosisim žrtve na
mojim poljima, u kući i na imanju,
da odagnaš, da nas sačuvaš od svih bolesti,
sadašnjih i budućih, od teškoća, nesreća,
gubitaka i neželjenih utjecaja.
Daruj dobro zdravlje i snagu
meni, mojoj kući i cijeloj obitelji.
I zbog toga, da bih pročistio svoje imanje,
svoja polja, svoju zemlju,
molim Te, primi ove žrtve,
Oče Marse.

Svećenici su slavili Marsa tijekom cijelog mjeseca. Na same *kalendae* (prvi dan u mjesecu) svećenici Salijci, podijeljeni u dvije skupine s po dvanaest članova, plesali bi u vojničkom oklopu i nosili *ancilia* (dvanaest legendarnih štitova). Prema legendi, u stara je vremena jedan ancile pao s neba kao poklon boga Marsa (ili, prema nekima, Jupitera). Tada je kralj Numa Pompilije, u strahu da ne bude uništen ili ukrađen, dao napraviti još jedanaest jednakih štitova te ih dao na čuvanje salijskom svećeničkom bratstvu. Salijci su plesali kroz grad uz zvuke flaute i pjevali stare pjesme koje su bile nerazumljive neupućenima.

Matronalia (1. ožujka)

(*Iunoni Lucinae Esquiliis*)

Martovske kalende, stara Nova godina, bile su također posvećene Junoni Lucini (od lat. *lux* – svjetlo), zaštitnici rođenja djeteta i porođaja, koja pomaže donijeti novorođenčad na svjetlo dana. Muževi su molili za zdravlje svojih žena i darivali ih; žene su, zauzvrat, darivale poslugi i ovom ih prigodom posluživale kod stola. Taj redosljed darivanja slijedio je tradicionalnu hijerarhiju: gospodar kuće odgovoran je i brine se za svoju ženu i porodicu, a gospodarica za poslugi i djecu. Svečanost je bila popraćena pjesmom i plesom.

Anna Perenna (15. ožujka)

Božica *Anna Perenna* (Plodna godina), koja se prikazivala likom stare žene, upravljala je smjenom godina. Njezina je svetkovina padala na martovske *idae* tj. na prvi puni mjesec u godini. Njoj su prinostili žrtve i molitve za plodnu i zdravu godinu. Muškarci i žene odlazili su u prirodu izvan grada i slavili uz pjesmu i ples. Pilo se razblaženo vino i to onoliko čaša koliko se godina nadalo živjeti.

Liberalia (17. ožujka)

To je bio praznik posvećen *Liber Pateru* (Ocu Liberu), prastarom italskom božanstvu plodnosti u prirodi, i njegovom ženskom pandanu *Libera Mater* (Majka Libera) koja donosi plodnost ženama. Na taj dan punoljetni rimski mladići zamjenjivali su svoju dječaćku tuniku (*praetexta*) odjećom odrasla muškarca (*toga virilis*). Kasnije je Liber Pater proglašen vinskim božanstvom, zbog sličnosti s Cererom, božicom plodova i vegetacije.

Na taj dan stare su žene igrale ulogu svećenica tih bogova; sjedile bi uz cestu i prodavale žrtvene kolače, *liba*, napravljene od brašna, ulja i meda, koji su se prinostili bogovima na njihovim malim oltarima.

Quinquatrus (19. - 24. ožujka)

Quinque u imenu te svetkovine dolazi od toga što je 19. ožujak bio peti dan od martovskih *ida* koje su padale na 15. ožujak. Rimljani su brojali inkluzivno, tj. 16. ožujak bio je već drugi dan nakon 15. ožujka, a ne prvi.

To je svetkovina proljetnog ekvinocija u kojoj su se slavili Mars i Minerva, koja je, prije stapanja s grčkom Atenom, najvjerojatnije bila etruščanska božica groma i munje. U stara vremena ta je svetkovina označavala dolazak sezone vojnih pohoda i novi početak. Minerva je također i zaštitnica svih vještina i sposobnosti, stoga su je podjednako štivali umjetnici, ratnici i liječnici.

Iako nazvan po Marsu, ožujak je pod zaštitom Minerve. Prvi dan *quinquatrusa* posebno je bio posvećen Minervi, jer je smatran danom njena rođenja. Na taj dan nije bilo dopušteno prolijevanje krvi. Ovidije preporuča djeci štovanje Minerve kako bi bili uspješni u znanju i vještinama:

*Molite se sada Minervi,
dječaci i nježne djevojčice,
tko god zadobije njenu sklonost, bit će vješt,
jer ona je Božica Tisuću Vještina.*

Veneralia (1. travnja)

Travanj je pod zaštitom Venere i neki stari autori izvode naziv mjeseca (*Aprilis*) iz imena Afrodit, možda preko prisvojene etruščanske varijante imena;

drugi to ime izvode od *aperire* – otvoriti, jer je to vrijeme kada se, prema Varonu, "otvaraju voće, cvijeće, životinje, mora i zemlje".

Veneralia, prvog dana Venerina mjeseca, slavila je *Veneru Verticordiu* (Onu koja mijenja srca) i njenu družicu *Fortunae Virilis*. U stara vremena sve su žene, udate ili neudate, odlazile u muška kupališta. Po dolasku, palile bi mirise Fortuni Virilis i ispijale piće koje je pila Venera u noći svog vjenčanja: mak potopljen u mlijeko s medom. Okrunjene vijencima aromatične mirte, žene bi se prvo kupale, a zatim molile Veneri da im donese bračnu slogu i čestit život. Ovidije kaže: "Ljepota, sreća i dobra sudba, njena su briga." Nakon toga, uklanjale bi nakit i druge ukrase sa statua Venere i Fortune te bi ih potom kupale, a onda ponovno ukrašavale i kitile ružama (Venerinim cvijećem).

Floralia (28. travnja)

To je bila proljetna svečanost plodnosti, posvećena *Mater Flori*, božici cvijeća i bilja, koja se štivala od najstarijih vremena. Ljudi su nosili odjeću veselih boja, u skladu s bojama cvijeća. Stolovi su se ukrašavali ružama, a prisutni su nosili vijence od cvijeća. Zečevi i koze – i jedni i drugi poznati po svojoj otpornosti i plodnosti – puštani su da slobodno trče, a grahorica, zrna graha i vučjeg boba bacala su se među ljude da im podare plodnost.

Maja i Bona Dea (1. svibnja)

Mjesec svibanj (*Maius*) nalazi se pod zaštitom boga Apolona; samo ime svečanosti vjerojatno potječe od *Maia*, što je bilo ime rimske božice povezane s plodnošću žena. Muškarci nisu smjeli izražavati svoje štovanje toj božici, a u njen hram nije bilo dozvoljeno unositi grane mirte jer ju je njezin otac Faun tukao mirtinim granama. U njen su hram – u kojem su se čuvale različite vrste začinskog i ljekovitog bilja te zmija – žene u *mellariama* (posudama za med) donosile vino koje se nazivalo *lac* (mlijeko), a slika božice Maje ukrašavala

se lišćem vinove loze. Bona Dea se poistovjećuje s grčkom božicom Agathom Deom (Dobra božica), koja se pak nalazi u srodstvu s Hygieom (Higija, zdravlje). Iz toga proizlazi veza s vještinom liječenja. U drevna joj se vremena žrtvovala svinja, a danas joj se prinosi kolač tog oblika. Postoji i veza s Demetrom, kojoj su također žrtvovane svinje. Budući da je naziv za svinju *damium*, Bona Dea se još nazivala i Damia, a njezina svećenica Damiatrix. U tim pridjevima, međutim, za Rimljane nije bilo ničeg pogrdnog.

Lemuria (9., 11. i 13. svibnja)

Lemurijskim su se obredom smirivali duhovi mrtvih, naročito onih koji su umrli prerano. Obredi su se izvodili za neparnih dana, jer se za parne dane vjerovalo da donose nesreću. Sam je obred izgledao ovako:

Glava obitelji, pater familias, ustao bi u ponoć, bosonog. Rukom bi pokazao *la mano fico* (čvrsto stisnuti prsti s palcem između kažiprsta i srednjaka, "figa") da se zaštiti od duhova. Potom bi oprao ruke u čistoj izvorskoj vodi. Odvrćući pogled, bacao je zrna graha duhovima, pritom govoreći: *Haec ego mitto, hic redimo meque meosque fabis.* (*Bacam ova zrna, ovim zrnima iskupljujem sebe i svoju obitelj.*)

Grah ima simboličku ulogu "vodiča izgubljenih duša" k nebu, jer njegova se klica probija kroz zemlju, a stabljika penje oko usađenog štapa u pravcu neba.

Isti obred bi pater familias ponavljao tri puta po tri puta, bez osvrtnja, jer su ga duhovi slijedili. Potom se ponovno umivao, zvučno udarao predmetima od bronce i govorio tri puta po tri puta: *Manes exite paterni!* (*Duše predaka, nestanite!*) Tada se ponovno mogao okrenuti i pogledati, jer je smirivanje duhova bilo završeno.

Maja i Merkur (15. svibnja)

Majske ide, 15., odnosno 13. dan mjeseca svibnja, slavio se kao rođendan boga Merkura, brzonogog Jupiterova glasnika, ali taj je dan ujedno bio posvećen i njegovoj majci Maji. Štovatelji boga Merkura, naročito trgovci, ulijevali su svetu vodu iz *Acqua Mercurii* (Merkurova voda) u raskužene posude. Potom bi u ovu vodu umakali grančice lovora i njome škropili svoju odjeću i kosu, dok su istovremeno molili za uspjeh u svojim budućim poslovnim pothvatima. Na ovaj se dan također slavio Jupiter, kao što se to običavalo na ide svakog mjeseca. ☿

Priredila: Blaženka Grgić

VIKTOR FRANKL

U potrazi za smislom

II. dio

Marijana Starčević Vukajlović

Kako pronaći smisao života?

Svačiji život je jedinstven i neponovljiv, svatko ima svoja životna iskušenja i zato se traganje za smislom ne može svesti na recept koji bi vrijedio za sve ljude. Frankl to uspoređuje s pitanjem koji je šahovski potez najbolji na svijetu. *Ne postoji najbolji potez, to ovisi o situaciji na šahovskoj ploči i osobnosti protivnika. Isto vrijedi i za ljudsko postojanje. Zato ne možemo drugim ljudima propisivati smisao njihovog života i kako bi trebali živjeti.*

No, ono što vrijedi za sve ljude jest da odgovor na pitanje o smislu ne dolazi iz psihofizičkog dijela čovjeka. On nije proizvod subjektivnih želja, prolaznih mišljenja i odluka. Smisao se ne izmišlja, nego otkriva, a u tome čovjeka vodi njegova savjest. Savjest je organ smisla, kaže Frankl, ona nas usmjerava i govori što je istinski vrijedno. No, savjest nije monolog sa samim sobom, svojim željama, nadama, očekivanjima, savjest je dijalog s najuzvišenijim dijelom čovjeka. To je glas univerzalnog zakona života, Logosa, koji progovara kroz duhovnu dimenziju čovjeka. Zato je glas savjesti uvijek samo jedan. Ne postoji konflikt savjesti, postoji samo konflikt savjesti i naših želja jer nam se ne sviđa što nam ona govori.

Poslušati glas savjesti jedini je način da čovjek s odgovornošću koristi svoju slobodu. Ali i pred savješću je čovjek slobodan jer uvijek ima slobodu izbora da je poslušna ili ne poslušna.

Kako pronaći smisao života? *Nije na čovjeku da postavlja pitanja o smislu života, odgovara Frankl, nego obrnuto, čovjek treba odgovoriti na pitanja koja mu vlastiti život postavlja.* Mi možemo imati različite snove i fantazije, zacrtati si kojekakve ciljeve i to proglasiti svojim životnim smislom. No, život nama postavlja pitanja kroz različite životne izazove koji nas vode ka otkrivanju smisla, a o našim odgovorima ovisi hoćemo li ga pronaći.

Nije na čovjeku da postavlja pitanja o smislu života, nego obrnuto, čovjek treba odgovoriti na pitanja koja mu vlastiti život postavlja.

Odgovor životu uvijek je odgovor djelovanjem. Ne leži u lijepim željama i namjerama, nego u načinu kako živimo svoj svakodnevni život, kako djelujemo u konkretnim životnim situacijama. *Život ima karakter zadatka, a egzistencija karakter odgovora,* kaže Frankl. Navodi tri tipa životnih situacija koje nas vode ka otkrivanju smisla:

- ♦ ostvarivanjem nekog djela, dakle, onime što činimo, koje vrijednosti živimo, kakve tragove ostavljamo iza sebe. O tome ovisi koja životna iskustva stječemo i koliko imamo priliku rasti kao ljudsko biće.

♦ doživljajem nečega, onime što osjećamo. Kroz uzvišeni doživljaj ljepote, dobrote, kroz osjećaje ljubavi, vrline, osjećanje drugog čovjeka i drugih živih bića uzdižemo se iznad prolaznosti približavajući se istinskoj vrijednosti života.

♦ odgovorom na životne probleme i neizbježnu patnju.

Smisao patnje

Čovjeku je najteže shvatiti zašto je život povezan s patnjom, no odgovor na to pitanje nas nadilazi i nedohvatljiv je našem razumu. Ne treba tražiti smisao patnje, kaže Frankl, nego shvatiti da smisao postoji unatoč patnji.

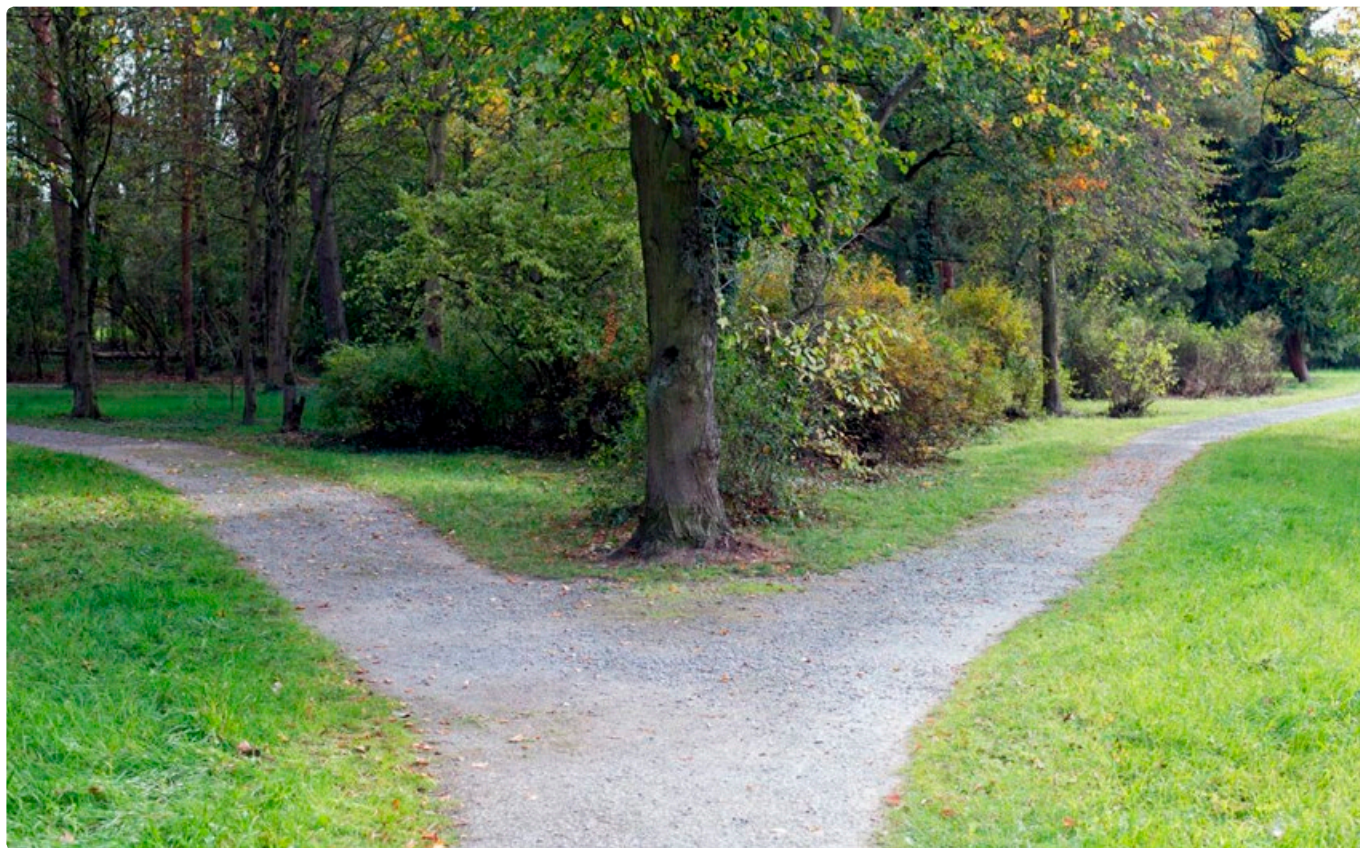
... Jedinstveni ljudski potencijal je preobražaj osobne tragedije u pobjedu. Kada više nismo u stanju promijeniti situaciju, nalazimo se pred izazovom da promijenimo sebe.

U načinu podnošenja patnje, kako nosi svoj teret, čovjek ima priliku promijeniti se kao ljudsko biće. Jedinstveni ljudski potencijal je preobražaj osobne tragedije u pobjedu. Kada više nismo u stanju promijeniti situaciju, nalazimo se pred izazovom da promijenimo sebe.

Frankl govori o tragičnoj trijadi ljudskog života koju čine životne teškoće, osjećaj krivnje, prolaznost i smrt, neizbježne situacije koje izazivaju patnju. No, *ljudski potencijal uvijek omogućava da se patnja pretvori u ljudsko postignuće.*

Životne teškoće su neminovnost pa problem nije u tome što postoje, nego što dozvoljavamo da nas emocionalno i mentalno zarobljavaju i tako sami sebe sprječavamo u pronalaženju rješenja. Ni jedna od njih nije uzaludna i iz svake možemo izaći kao pobjednici ako te situacije iskoristimo za stjecanje korisnog iskustva koje će dovesti do boljeg razumijevanja života. Ne znači da ćemo ih sve uspješno riješiti, ali i neuspjeh donosi iskustvo koje možemo iskoristiti u sljedećim sličnim situacijama. Svaka životna teškoća je prilika da nadidemo vlastita ograničenja i rastemo kao ljudsko biće.

Krivnja je razoran osjećaj koji crpi životnu energiju i rađa osjećaj nemoći jer ne možemo vratiti vrijeme kako bismo ispravili svoje postupke. No, već sama činjenica da osjećamo krivnju govori da smo shvatili svoje pogreške. *Iz osjećaja krivnje treba stvoriti priliku da se čovjek promijeni nabolje,* kaže Frankl. To znači shvatiti da nam život daruje pouku i umjesto da se iscrpljujemo u samooptuživanju, smislenije je tu energiju iskoristiti za promjenu samih sebe kako ne bismo ponavljali greške.

Prolaznost i smrt su zakoni života, svako živo biće će umrijeti i sve što postoji jednom će nestati. No, to je ujedno i *podsjetik da najbolje što možemo iskoristimo svaki trenutak života*. Svakog trenutka umiremo jer je svaki trenutak života neponovljiv i nepovratno izgubljen ako nije smisljeno iskorišten. Besmisleno je patiti zbog nepromjenjivih zakona života, više nas trebaju brinuti propušteni trenuci.

Mudrost srca

Bezgranični smisao ograničenom biću nije dohvatljiv. To se znanje dobiva mudrošću i to mudrošću srca.

Mudrost srca ne ovisi o broju pročitanih knjiga ni o količini zapamćenih informacija, do nje se ne dolazi jednim postupkom, jednom odlukom. To je cjelovito putovanje koje zahtijeva trajno i svjesno savladavanje životnih iskušenja i nadilaženje vlastitih ograničenja, približavajući se tako korak po korak shvaćanju smisla života. Glavna zapreka na tom putu je egoizam i zaokupljenost sobom.

Biti čovjek uvijek upućuje i usmjereno je na nešto drugo ili nekog drugog osim sebe. Što čovjek više zaboravi samog sebe predajući se služenju nekom cilju, to je više čovjek i to se više ostvaruje.

Što osoba više teži samoostvarenju, to će ga više promašiti... Što je čovjek više cilj sam sebi, to je udaljeniji od ostvarenja tog cilja.

Zato Frankl ističe sposobnost koju posjeduje samo čovjek, a to je samotranscendencija, zaborav samog sebe, odmicanje od svojih želja i potreba i posvećivanje nekome ili nečemu izvan sebe u ime ljubavi, ideala, nečega što nije osobna korist.

Biti čovjek uvijek upućuje i usmjereno je na nešto drugo ili nekog drugog osim sebe. Što čovjek više zaboravi samog sebe predajući se služenju nekom cilju, to je više čovjek i to se više ostvaruje.

Rimski filozof Plotin govorio je da ljudska duša ima dva poticaja i dva smjera kretanja, padajući i uzdižući. Padajući poticaj usmjerava je prema dolje, prema prolaznim vrijednostima. Tada smo zaokupljeni sobom i

svojim svakodnevnim problemima, slijepi za sve ostalo. Uzdižući je okreće prema gore, prema vječnosti i trajnim vrijednostima. Gledajući u njih i hraneći njima dušu, čovjek počinje shvaćati istinsku vrijednost života. Tada nam sve naše svakodnevne uobičajene preokupacije postaju manje važne, puno toga u našim životima suvišno, a jedino važno postaje da život ne proživimo uzalud.

Humana ljudska bića jesu, a vjerojatno će i uvijek biti u manjini. No, upravo ta činjenica svakog od nas poziva da se pridruži toj manjini, kaže Frankl. Svi bismo željeli da ovaj svijet bude humaniji, pravedniji, bolji, no koliko smo svjesni da promjena počinje s nama i da upravo ovo nastojanje daje smisao našem životu?

Čovjek u svakom trenutku mora odlučivati što će biti spomenik njegovom postojanju. Sve ovisi o našoj slobodnoj volji, izborima koje činimo i odgovornosti koju osjećamo prema životu. ☞

Atena – božica mudrosti u antičkoj Grčkoj

MARIJA JURIC ZAGORKA

Lovorka Cvitić

Hrabrost, upornost, odlučnost, postojanost i radišnost bile su osobine koje su krasile Mariju Jurić Zagorku. Još od najranije mladosti bila je svjesna svojih ideala. Unatoč teškom životu i napornom radu, nije se predavala nego se do kraja borila za ono što je smatrala ispravnim i vrijednim.

Rođena je, najvjerojatnije, 2. ožujka 1873. kraj Vrbovca, na imanju u vlasništvu grofa Ivana Erdödyja, gdje je njezin otac bio upravitelj. Djetinjstvo provodi u Začretju kod Krapine, kamo je otac bio premješten na imanje grofa Raucha. Roditelji se nisu slagali i više su bili zaokupljeni svojim prepirkama, a manje brigom oko vlastite djece. Majka je bila psihički neuravnotežena pa je svoj bijes i nezadovoljstvo iskaljivala na djeci,

pogotovo na Mariji, koja je od najranijeg djetinjstva pokazivala želju za čitanjem, učenjem i pisanjem, što se tada baš i nije očekivalo od ženskog djeteta u malom mjestu Hrvatskog zagorja. Primijetivši Marijin talent, grof Rauch je ponudio njezinim roditeljima plaćeno školovanje u Švicarskoj, ali roditelji su to odbili i udali je sa svega sedamnaest godina za sedamnaest godina starijeg mađarskog činovnika. U braku je bila psihički pa i fizički zlostavljana što ju je dovelo do ruba. Nakon tri godine braka, prerušena u služavku pobjegla je od muža i iz Mađarske se vratila u Zagreb. Tada odlučuje da će se uzdržavati vlastitim radom. Želi pisati za novine, što je bilo gotovo nezamislivo.

Primili su je u uredništvo novina *Obzor*, i to na izričito inzistiranje biskupa Josipa Jurja Strossmayera koji

je u njezinom pisanju prepoznao snažne rodoljubne osjećaje. No, dali su joj malu sobicu bez prozora u kojoj je radila i u kojoj nije mogla biti viđena jer bi ugled novina odmah bio narušen kad bi se saznalo da za njih piše žena, k tome žena koja je pobjegla od muža... Objavljivala je pod pseudonimima, najčešće muškim: Jurica Zagorski, Petrica Kerempuh, Igllica...

Često je nailazila na prepreke u profesionalnom, ali i u privatnom životu. No, pokazala je izuzetnu snagu, hrabrost i odlučnost da ustraje na svom putu. Ugledni književnici Gjalski, Matoš i Krleža nisu joj pridavali važnost, ali ona je i dalje nalazila smisao u svom radu, u pisanju. Pisala je novinske članke, pamflete, feljtone, putopise, pripovijetke, humoreske, kazališne jednočinke, a najpoznatija je po svojim romanima.

Brojni čitatelji s užitkom su čitali njezine povijesne romane koji su izlazili u nastavcima. Zagorka je u arhivima Zagreba, Beča, Budimpešte i Praga vrlo temeljito proučavala dostupne povijesne dokumente i bogatom literarnom maštom stvarala vrlo zanimljive fabule u kojima su žene bile prikazane kao važni povijesni likovi koji ravnopravno s muškarcima sudjeluju u društvenim zbivanjima, a nisu samo ukrasne lutke ili zločeste pokretačice sukoba i ratova. Tim romanima je evocirala prošlost 16., 17. i 18. stoljeća Hrvatske te čitateljima ponudila zanimljivo i poučno štivo na materinskom jeziku.

Bila je prva profesionalna novinarka, i to politička novinarka, prva žena izvjestiteljica iz Sabora, te stalna dopisnica iz Budimpešte i Beča. Bila je stalno zaposlena u redakciji *Obzora* od 1895. do 1910. godine, a kad su joj kolege dospjeli u zatvor, šest mjeseci je samostalno vodila list. Sama je pokrenula časopis za žene *Ženski list* 1925. i *Hrvaticu* 1938. godine. Suradivala je u *Vijencu* i u sarajevskoj *Nadi*, pisala je također i za *Jutarnji list*. Osnovala je Društvo hrvatskih književnica s mlađim kolegicama Zlatom Kolarić, Zdenkom Jušić i još nekima. Adaptirala je Šenoine i neke svoje romane za kazalište i čak ih je četrnaest praizdano u HNK do 1940. godine.

Zanimljivo je kako je prvu poduku dobila na mađarskom jeziku, a iako je dobro poznavala i njemački i mađarski, od rane se mladosti zalagala za upotrebu hrvatskog jezika. Pamflet o potrebi uvođenja hrvatskog jezika na željeznicama, gdje se samo koristio mađarski i njemački, objavila je prvi put pod pseudonimom Zagorka i svi su mislili da je autor teksta Čeh, muškarac.

Zalagala se za ravnopravnost spolova, pravo žena na obrazovanje, profesiju, imovinu i pravo glasa.

Djela su joj dobila biljeg "šund" literature i dugo se nitko nije usudio ozbiljno pozabaviti njezinim radom. Josip Horvat prvi vrednuje njezin profesionalni novinarski rad, a književnim radom se počinju baviti Stanko Lasić i Ivo Hergešić. Pavao Pavličić u *Rukoljubu* govori da nitko nije uspio tako dobro napisati fabulu, čak ni njezini cijenjeni muški kolege, realisti Kovačić, Kozarac i drugi.

Njezinu biografiju *Zagorka – kroničar starog Zagreba* napisao je i objavio 1965. godine kolega novinar Bora Đorđević.

Prvi roman *Roblje* Zagorka je napisala još 1899. godine. Poznati su joj povijesno-pustolovni romani: *Grička vještica*, *Kći Lotrščaka*, *Tajna krvavog mosta*, *Mala revolucionarka*, *Vitez slavonske ravni*, *Republikanci*, *Gordana*, *Jadranka*... Napisala je prvi krimić *Kneginja iz Petrinjske ulice* (1910.) te socijalno utopijski roman *Crveni ocean*. Svojevrsnu romansiranu autobiografiju je objavila u trećem licu pod nazivom *Kamen na cesti*.

Marija Jurić Zagorka je unatoč nesklonim vremenima ustrajala u radu koji je najviše voljela, a to je pisanje. Ustrajala je u tome da sama sebe uzdržava svojim radom, zalagala se za javnu upotrebu hrvatskog jezika u Austro-Ugarskoj Monarhiji, za emancipaciju žena te objavila seriju ženskih portreta u *Obzoru*, napisala tri-deset i pet romana, brojne novinarske članke i eseje...

Bila je mala žena, ali veliki čovjek i zato zaslužuje veliko hvala! 🙏

MUDROST GUSAKA

Stara engleska izreka kaže: "Ono što je dobro za gusku dobro je i za guska", što znači da je ono što je dobro za jednu osobu dobro i za drugu. Obratimo li pažnju na ponašanje gusaka, možemo pronaći još mnogo toga što možemo naučiti od njih. Posebno se to odnosi na njihov nevjerojatan duh suradnje i zajedničkog rada.

Jeste li primijetili, na primjer, da jato gusaka u letu tvori "V" formaciju? Ptica na čelu formacije savladava najveći otpor zraka, čime olakšava let cijelom jatu. Slijedeći predvodnicu, druge se ptice smještaju u stepenastoj formaciji iza vrhova krila drugih ptica u jatu jer ih uzlazna struja zraka tako najbolje podiže. Iako se čini da guske slijede vođu jata dok elegantno jedre nebom na svojim selidbenim rutama, ne radi se o hijerarhijskom položaju. Članovi jata stalno se smjenjuju na čelu formacije; kad se ptica predvodnica umori, vraća se na kraj formacije, a njezino mjesto zauzima druga ptica koja se dotad odmarala na začelju. Time se opterećenje ravnomjerno raspoređuje i jato može letjeti oko 70 % duže bez odmora. Tako cijelo jato doprinosi djelotvornosti leta,

a zajednički let ima veći učinak od zbroja njihovih pojedinačnih letova.

Budući da se letom u stepenastoj formaciji smanjuje otpor zraka, smanjuje se i "pogonska" energija potrebna za let pa se značajno štedi energija. Slikovito rečeno, to je poput kretanja utabanom stazom u snijegu, kako je to rekao britanski istraživač ptičjeg leta Steven Portugal. Zahvaljujući takvoj suradnji, ptice mogu putovati stotinama kilometara dnevno.

Ali, nije sve u učinkovitosti. Jato pokazuje i suosjećajne. Kada se koja od ptica u jatu razboli ili bude ranjena, uz nju još dvije guske napuste formaciju i prate je kako bi joj pomogle i zaštitile je dok se ne oporavi ili ugine.

Suprotno ideji da je priroda okrutna, znanstvenici sve više uviđaju drugi mehanizam osim rivalstva u prirodi: suradnju. Možemo je vidjeti kod gusaka i kod pingvina. Mnogo je primjera koji pokazuju da ako bića rade kao tim, mogu postići više i bolje, uz manje truda, jednostavno koristeći zakone prirode i radeći zajedno. Zar se to ne odnosi i na ljudska bića, koja su također dio prirode? 🏠

Priredio: Ištvan Orban

POZIV PROLJEĆA

Poslije duge hladne zime
Proljeće nas opet zove:
"Iz ladica izvadite
One vaše lijepe snove
I krenite sada za mnom;
Ja vam nudim carstvo cvijeća,
Ja vam dajem svoje laste
I pupoljke sa drveća.
Pod mojim se suncem rađa
svud uokrug život novi;
Pod mojim će suncem, znajte,
procvjetati vaši snovi."

Ratko Zvrko

***Ništa nije pohvalnije,
ništa dostojnije
velikog i slavnog
čovjeka nego
pomirljivost i
blagost.***

Ciceron

